

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

на тему **ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА СПЕЦИФІКА ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0359 ап-3
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша - англійська
освітньо-професійної програми
Переклад (англійський)
Воробйова Оксана Володимирівна

Керівник к.ф.н., проф . Зацний Ю. А

Рецензент к.ф.н., доц.Запольських С. П

Запоріжжя – 2020

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 60 стор., 67 джерела.

Об'єкт дослідження: англомовні юридичні терміни та їх переклад.

Мета роботи: виявити особливості перекладу англійської юридичної термінології.

Теоретико-методологічні засади: Проблему вивчення терміносистеми права, закономірностей її розвитку й функціонування в різні періоди розглядалися в працях вітчизняних і зарубіжних дослідників: Д. Мелінкоффа, Є. Бортничука, Е. Дерді, А. Суперанської, Т. Кияка та ін. Особливості перекладу юридичних текстів розглянуто в працях С. Тюленєва, В. Алімова.

Отримані результати: у ході дослідження розглянули основні етапи розвитку юридичної лінгвістики в Україні та лінгвокультурні фактори передачі юридичного тексту. Ми винайшли, що в юридичній термінології зустрічаються переважно складні терміни та терміни-словосполучення. Велику роль при перекладі словосполучень відіграє саме аналітичний етап – переклад окремих його компонентів. А для цього необхідно правильно визначити компоненти складного терміна, оскільки ними можуть бути не тільки слова, а й словосполучення, що входять до складу складного терміну.

Ключові слова: *переклад, переклад юридичних текстів, термінологія, юридична мова, методи перекладу юридичної термінології.*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНО – СИСТЕМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	5
1.1 Поняття юридичного терміна, його ознаки.	5
1.2 Вимоги до юридичних термінів.....	7
1.3 Основні шляхи поповнення юридичної термінології.....	13
РОЗДІЛ 2 МІЖМОВНА ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ У ПРАКТИЦІ ПЕРЕКЛАДНОЇ ТЕРМІНОГРАФІЇ	18
2.1 Види та класифікація юридичних термінів.....	18
2.2 Структурно-семантичні особливості юридичних термінів та їх переклад	25
2.3 Юридичний дискурс як модель інституційного дискурсу.....	33
2.4 Особливості перекладу юридичних текстів.....	41
2.5 Лінгвокультурний аспект перекладу юридичної термінології	47
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53

ВСТУП

Дослідження термінів як лінгвістичної категорії посідає важливе місце в мовознавстві. Проблему вивчення терміносистеми права, закономірностей її розвитку й функціонування в різні періоди розглядалися в працях вітчизняних і зарубіжних дослідників: Д. Мелінкоффа, Є. Бортничука, Е. Дерді, А. Суперанської, Т. Кияка та ін. Особливості перекладу юридичних текстів розглянуто в працях С. Тюленєва, В. Алімова.

Особливого значення в період посилення інтеграції країн та міжнародних економічних зв'язків набуває юридична термінологія. Тому це дослідження присвячене особливостям перекладу англійської юридичної термінології.

Актуальність роботи пов'язана з розробкою методичних рекомендацій та вказівок щодо поліпшення праці перекладача, який здійснює переклад юридичного тексту з англійської мови українською або навпаки, причому текст має специфічну юридичну термінологію, низку усталених слів, словосполучень, притаманних саме правовим текстам.

Об'єктом дослідження є англійські юридичні терміни та їх переклад.

Предметом дослідження виступають способи перекладу юридичної термінології з англійської на українську мову

Мета дослідження виявити особливості перекладу англійської юридичної термінології.

Завдання дослідження :

- 1) визначити особливості юридичної терміносистеми англійської мови, сформулювати основні етапи розвитку терміносистеми;
- 2) дослідити процеси формування міжмовної юридичної термінології в рамках юридичної термінографії;
- 3) визначити основні види та класифікацію юридичних термінів;

4) здійснити структурно-семантичний аналіз перекладу юридичних термінів на українську мову;

5) проаналізувати юридичні тексти в аспекті перекладу.

Матеріалом дослідження є англійські тексти юридичної тематики, юридичні словники.

Методи дослідження Дослідження здійснювалось на основі використання таких методів та прийомів: описовий спосіб, прийом транскрибування, прийом калькування та переклад за допомогою використання різних прийменників.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що ґрунтовно розглядає проблеми перекладу складних юридичних термінів та термінів словосполучень англійської юридичної термінології, пропонує нові принципи аналізу перекладених термінологічних одиниць.

Практичне значення дослідження визначається тим, що її результати можна застосовувати для розв'язання практичних проблем, пов'язаних з англо-українським перекладом текстів з юриспруденції. Запропонований аналіз опрацьованої літератури може бути використаний у подальших наукових дослідженнях перекладу галузевої термінології.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, починаючи від умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об'єкту, предмету та структурування роботи.

Перший розділ є теоретичним дослідженням, яке спрямоване на поглиблений аналіз змісту цієї теми.

У другому розділі, увага зосереджена на практичному використанні перекладацьких трансформацій на основі наукових і технічних матеріалів у галузі юриспруденції.

У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи.

Загальна кількість сторінок 60 , кількість використаних джерел 67.

РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНО – СИСТЕМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1 Поняття юридичного терміна, його ознаки.

Під юридичним терміном розуміють слово або словосполучення, що позначає спеціальне поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення в юридичній літературі (законодавчі акти, словники, наукові праці). Слід також зазначити, що, вивчаючи термінологію з власне термінологічних позицій, не слід забувати, наскільки самостійна вона у своєму розвитку. Звичайно, термінологія виникає та еволюціонує на ґрунті конкретної національної мови, а її автори є носіями цієї ж конкретної мови. Але умови народження термінів інші, ніж умови появи загальноживаних слів. Терміни зумовлені концептуальним апаратом наук, які вони обслуговують, закономірностями і процесами розвитку саме цих наук. Юридичні терміни є ніби представниками юридичної науки й практики, оскільки утворюються з урахуванням їх досягнень. За допомогою термінів відбувається передача правової інформації, диференціація юридичних понять і категорій.

Конкретний зміст поняття, визначеного терміном, буде зрозумілим лише завдяки його дефініції – лаконічному, логічному визначенню, яке називає суттєві ознаки предмета або зазначеного поняття, перебуває в опозиції лише до іншого терміна і досить непросто співвідноситься з іншими мовними знаками: вирішальну роль у розвитку терміна відіграє поняття, яке може бути йому нетотожне (у зв'язку з розвитком наукових знань). Оскільки для термінотворення використовуються мовні знаки, і терміни існують відповідно до закономірностей природних мов, у терміна є всі тенденції мовного знака. На відміну від загальнолітературної, мова професійного

спілкування вимагає однозначності тлумачення основного ключового поняття, зафіксованого в терміні.

При характеристиці терміна виділяють такі ознаки:

- наявність дефініції;
- стабільність і системність;
- тенденція до моносемічності (багатозначний термін намагаються замінити чи дати додаткові пояснення);
- терміни характеризуються унормованістю;
- в основному значенні терміни зафіксовані в державних стандартах і спеціальних словниках;
- повна або майже повна відсутність синонімів;
- умотивованість, відпрацьованість у творенні;
- немає емоційного забарвлення;

Юридичний термін співвідноситься з правовим поняттям як першоелементом правового знання і є його знаковою (мовною) моделлю, репрезентованою у звуковій і літерній формах. Поняття, його внутрішній зміст, обсяг і структура є логікосмисловою основою для побудови термінологічного значення у формі дефініції, яка узагальнює найістотніші ознаки і взаємозв'язки правового явища.

За наявності визначення у нормативно-правових актах термін вважається кодифікованим. Він є нормою, еталоном для використання у всіх подальших законодавчих і підзаконних актах, діловій документації та сфері усної правової комунікації.

Термін, який створюється і функціонує у правовій науці, може не фіксуватися в законах, а мати власне науковий характер (нормотворчість, правосвідомість, правова система, диспозиція правової норми). У науковій літературі, яка віддзеркалює процес формування правового знання, такий юридичний термін може мати декілька наукових дефініцій, які презентують

різні наукові підходи і школи, різні аспекти вивчення одного й того самого правового поняття.

Юридичний термін є одиницею термінологічної системи права, через яку входить до загального термінологічного фонду національної мови. Належність до літературної частини словника зобов'язує його відповідати правилам і нормам певної мови. [Лисенко 2014, с. 137-141].

1.2 Вимоги до юридичних термінів

Юридичні терміни – це словесні позначення правових понять. Такі терміни виконують дві основні функції: називну (номінативну) та змістову (відображення змісту поняття). Тобто, юридичний термін: по-перше, іменує правове поняття, а, по-друге, виражає зміст правового поняття. На такій подвійності природи термінів наголошував ще Т. Канделакі, розрізняючи план змісту терміна та план його вираження. Цю ж думку поділяє й А. Суперанська, виокремлюючи терміни-поняття як певні наукові уявлення (концепти) та терміни-слова як назви понять [Суспенская 1989, с. 137]. Залежно від такого поділу виокремлюємо дві групи вимог до юридичних термінів: як до термінів-слів та як до термінів-понять.

1. Уважаємо, що юридичні терміни-слова мають відповідати таким вимогам: упродовженість, мовна правильність, питомість, стислість.

1.1. Упродовженість. У разі співіснування кількох назв одного юридичного поняття перевагу треба віддавати найбільш впровадженому юридичному термінові, який є найвизнанішим у законодавчій сфері та правовій науці. Такі юридичні терміни є найпоширенішими у правознавстві й найтрадиційнішими у використанні фахівцями. У зв'язку з цим недоречно впроваджувати до обігу неапробовані юридичні терміни. Небажано і вводити в законодавчу сферу застарілі терміни, діалектизми, жаргонізми, а від

наявних у ній треба обов'язково позбавлятися під час кодифікації. Неприйнятною є і поява численних нових юридичних термінів-слів, хоча й повністю без них не обійтися. Однак неологізми у правовій сфері мають або називати нові юридичні поняття, або уточнювати наявні (переназивати невдалі терміни). Створюючи новий юридичний термін, треба обов'язково переконатися, що терміна на позначення даного поняття права ще не існує.

1.2. Мовна правильність. Термін-слово є членом лексичної системи літературної мови, саме тому він повинен відповідати нормам літературної мови. На жаль, сучасна юридична термінологія не повністю їм відповідає. Причини такого недотримання можуть бути різними: недостатнє володіння нормами літературної мови; незнання чи неграмотне використання прийомів юридичної техніки; неусталеність чи невиробленість певних мовних норм; вплив мовної політики тощо.

1.3. Питомість. Прийнято вважати, що запозичення є неминучим мовним явищем будь-якої термінології. Утім залучати запозичені терміни в мовну практику слід лише в тому випадку, якщо в мові не можна відшукати питомого відповідника. Це, безумовно, не означає, що нині треба переназвати більшість запозичених юридичних термінів, яких, до речі, є чимало. Але перед тим, як залучати до обігу новий запозичений юридичний термін, треба обов'язково пошукати питомий відповідник, а тільки за відсутності останнього – впровадити в мовну практику іншомовний. Недотримання цієї вимоги призводить до небажаного явища в юридичній термінології – появи повних синонімічних термінів.

Як зазначає О. Пономарів, «є тенденція термін іншомовного походження вживати в офіційно-діловому стилі та в суто наукових працях; створений на питомому ґрунті – в науково-навчальній та науково-популярній літературі, в публіцистиці, в красному письменстві» [Пономарів 2000, с. 93]. Уважаємо, що для правознавства така практика небажана, адже вона не сприяє уніфікації юридичної термінології, що є однією з необхідних підстав для точного розуміння і тлумачення норми права.

1.4. Стислість. Щоб сформулювати точні юридичні терміни нерідко дослідники створюють багатокomпонентні юридичні терміни, які містять зайві елементи (невиправдану тавтологію, недоречні повтори, неінформативні складові елементи терміна тощо) цю вимогу до термінів уточнено як раціональна (оптимальна) стислість. У цьому ж джерелі запропоновано й заходи щодо скорочення довжини термінів: вилучення малоінформативних елементів; заміна багатоелементних термінів коротшими синонімами; створення абревіатур різних типів, смислослів; використання коротших словотворчих елементів терміна. Разом з тим вважають, що задовольняти вимогу стислості терміна, порушуючи норми мови чи нехтуючи інші вимоги до терміна, не можна.

2. Уважаємо, що юридичні терміни-поняття мають відповідати таким вимогам: поняттєво-термінологічна єдність, дефінітивність, системність, точність, емоційно-експресивна нейтральність.

2.1. Поняттєво-термінологічна єдність полягає в тому, що один юридичний термін має позначати лише одне поняття права (термінологічна однозначність), а одне поняття права має бути назване лише одним юридичним терміном (поняттєва одноназваність). Безумовно, це ідеальна вимога, яка повною мірою не може бути дотриманою в будь-якій термінології, однак наближатися до такого взірця – кінцева мета систематизації та уніфікації юридичної термінології. Щодо термінологічної однозначності, то більшість дослідників (О. Реформаторський, Л. Симоненко, Т. Панько, А. Суперанська, Н. Цимбал та ін.) звужують межі однозначності термінологічним полем. Тобто вимога однозначності є бажаною для дотримання в межах одного термінологічного поля, між різними термінологічними полями допускають термінологічну багатозначність та омонімічність. Причини багатозначності можуть бути різними, наприклад: обмеженість кореневого словникового матеріалу порівняно з кількістю понять, які існують у науці, техніці; обслуговування одним терміном різних понять, які стосуються того самого явища; неправильне запозичення

термінів з інших мов тощо. Що ж до поняттєвої одноназваності, то її недотримання призводить до появи термінологічної синонімічності, яку вважають небажаним явищем в юридичній термінології (зауважмо, що йдеться про повні синоніми, поняттєва співвіднесеність яких є тотожною). Причиною появи таких синонімів є: взаємодія однієї мови з іншою, що призводить до запозичення іншомовних слів; співіснування варіативних форм словотвору; співіснування варіативних словосполук тощо. Варто ще наголосити на тому, що в юридичному термінознавстві поняттєво-термінологічну єдність можна розглядати як загалом у галузі правознавства, так і зокрема – у межах певної правової сфери (законодавства, юридичної науки, судочинства тощо) або ж конкретніше, наприклад, у сфері законодавства: у межах одного нормативно-правового акту чи загалом у законодавстві тощо.

2.2. Дефінітивність. Сутність названого юридичним терміном поняття права має обов'язково розкривати дефініція. Наявність чіткої дефініції – істотна відмінність терміна від загальноживаного слова. Дефініції юридичних термінів мають особливе значення, адже вони окреслюють сутність понять права і відіграють важливу роль під час тлумачення норм права. У правовій літературі виокремлюють різні види дефініцій та способи їх фіксування у правовій літературі. Утім вважаємо, що основними є кодифіковані (законодавчі) дефініції, які вибудовані за родо-видовим (класичним) принципом: зазначення родової ознаки та видової відмінності. Існує й ціла низка вимог до формулювання дефініцій, які можуть бути об'єктом окремої розвідки. Основною причиною недотримання дефінітивності, наприклад, у законодавчій сфері є невироблення єдиної законодавчої техніки. Хоча й фахова компетентність та мовна культура правотворця відіграє й тут чималу роль. Разом з тим слід наголосити на тому, що не всі юридичні терміни можуть мати чітку дефініцію. У правознавстві існують терміни, що виражають оціночні поняття, які підлягають оцінюванню в кожному конкретному випадку: тяжка образа, особливо

тяжкі наслідки, поважна причина, злісне ухилення свідка від явки до органів досудового слідства.

2.3. Системність. Ця вимога має подвійну природу, йдеться про поняттєву та словотвірну системність, на чому наголошували більшість дослідників (О. Реформаторський, Т. Панько, Л. Симоненко, А. Суперанська та ін.). Так, О. Реформаторський зазначав: Міркуючи про системність треба було б зазначити, що термін має бути системним двічі: він має як «словесне позначення поняття» відповідати системі понять певної галузі науки чи технології, а як слово – термін має відповідати системі мови» [Суспенская 1989 , с. 116]. Поняттєва системність полягає в сукупності понять, які перебувають у певних відношеннях, зв'язках один з одним, за рахунок чого формується певна цілісність – поняттєва система. У юридичній літературі виокремлюють цілу низку проблем, які пов'язані з упорядкуванням системи юридичних термінів, наприклад: проблеми ієрархічних логічних зв'язків і відношень між юридичними термінами і їх елементами, терміносистемами (галузевими й міжгалузевими, галузевими й загальноправовою терміносистемою), критеріїв та відповідних логічних рівнів класифікаційних основ юридичної термінології та ін.

Словотвірна системність полягає в сукупності словотворчих одиниць у їхніх взаємозв'язках. Особливу увагу науковці-термінологи зосередили навколо передачі однаковими словотворчими засобами мови певних поняттєвих категорій: процесів, завершеної чи незавершеної дії, виконавців дії, явищ, результатів дії тощо. Не менша увага прикута й до словотворчого потенціалу терміна як його здатності бути основою для нових термінів, наприклад: суд – суддя, судєбник, суддівство, судовий, судочинство, судоустрій, підсудний, засуджений, судовоговіріння, правосуддя та ін.

2.4. Точність. Ця вимога вказує на те, що юридичний термін має якнайповніше передавати зміст відповідного юридичного поняття. Вважають, що чим повніше і глибше пізнання сутності поняття, тим точніше формулюється його назва – термін. Як зазначав Д. Лотте, тільки тоді, коли

термін містить суттєві ознаки названого ним поняття, його можна назвати точним. За його ж класифікацією щодо ступеня точності, розрізняють такі види термінів: правильно орієнтовані, нейтральні та неправильно орієнтовані. Правильно орієнтовані є терміни, буквально значення яких створює точне уявлення про саме поняття: адвокатське об'єднання, вбивство на замовлення, бездіяльність. Такі терміни легко запам'ятовують, бо є вмотивованими, вони легко встановлюють асоціативний зв'язок з іншими термінами. Якщо буквально значення термінів не розпізнається, то йдеться про нейтральні терміни: *халатність*, хуліганство, ордер. До неправильно орієнтованих термінів належать такі терміни, терміноелементи яких суперечать значенню терміна і призводять до неправильного уявлення про поняття: усиновлювач (особа, яка може не лише усиновити, а й удочерити) та ін.

2.5. Емоційно-експресивна нейтральність. Юридичний термін має нести лише основну предметно-логічну інформацію, а не передавати якусь додаткову емоційно-оцінну та чуттєвообразну інформацію. Навіть якщо термін утворено шляхом метафоризації, то, потрапляючи в певне термінологічне поле, він має втратити свої додаткові відтінки. Будь-яке додаткове значення юридичного терміна розпорошує увагу читача (слухача), створює передумови до неточного його тлумачення в певному контексті. Саме тому в юридичних термінах мають бути відсутні ознаки експресивного та емоційного забарвлення (урочистості, піднесення, презирства, зневаги, іронії, жарту, пестливості, фамільярності тощо).

Отже, юридичне термінознавство ще не виробило єдиних основних вимог до юридичних термінів, хоча й більшість науковців наголошують на таких визначальних, як впровадженість, системність, єдність. Проаналізовані основні вимоги до юридичних термінів є бажаними для дотримання під час формування юридичної терміносистеми.

1.3 Основні шляхи поповнення юридичної термінології

Національна мова права формується із взаємозалежності правової системи й держави в історичному розвитку. Тому мова права специфічна для кожної окремої країни. Кожна держава має своє законодавство, систему правопорядку й судочинства. Головним багатством правової лексики є юридичні терміни. Під юридичним терміном розуміють слово чи усталене словосполучення, що відображає волю законодавця, яке уніфіковано вживається в тексті нормативно-правового акту, є узагальненим найменуванням юридичного поняття, вирізняється смисловою однозначністю й функціональною стійкістю. Завдяки юридичним термінам відбувається професіоналізація лексикону, забезпечується повнота, чіткість, точність і ясність мови права. Сукупність термінів формується в термінологію, яка відображає історичний процес розвитку й накопичення знань в професійній сфері.

Джерелом формування англійської юридичної термінології було римське право. Характерними рисами римського права були точність формулювань, простота й чіткість, тому воно поширилося на усі країни Європи. Більшість римських юридичних термінів дійшли до наших днів і стали надбанням багатьох сучасних законодавчих систем. Особливе значення для історії римського права мають «Дигести» – збірник римських юридичних формул, складений за ініціативою візантійського імператора Юстиніана (перша половина IV ст.) на основі висловлювань найвидатніших юристів. Вплив латинської мови був значним. Термінологія втратила тісний зв'язок із загальною мовою. Вона стала «технологічною» й зрозумілою лише фахівцям. Замість термінів на позначення певних правових традицій і звичаїв, з'явилися домінанти, що означали універсальні, штучно створені правила, обов'язкові для усіх членів суспільства, які примусово виконувалися і, внаслідок чого, стали законом [Хижняк 1997, с.72].

Латинізмів увійшли в різні мови не тільки через контакт із самою латинською мовою, але й через інші мови. В багатьох європейських державах латинь була мовою літератури, науки, офіційних паперів й релігії. Латинською мовою вели листування із закордонними спеціалістами. Все це сприяло створенню міжнародного фонду наукової термінології [Суспенская 1989, с. 59].

Окрім лексики, з латині були запозичені й певні стилістичні особливості. Такі особливості європейських мов права були перейняті з середньовічних документів, написаних латинською мовою, причому найчастіше вони склалися служителями (у тому числі й в галузі виконання правосуддя) католицької церкви. Ця мова великою мірою вплинула на діяльність судових, нотаріальних та інших органів у всіх європейських країнах. Мова адміністративної і судової діяльності католицької церкви була ретельно розроблена. Вона значно перевершувала мову світських органів. Низка рис середньовічної мови права зберігається протягом довгого часу.

До таких рис можна віднести, наприклад, використання поширених складних речень. Спеціалісти в галузі мов стикаються з цим навіть зараз [Кунин 1970, с. 21].

Хоча англійське право й розвивалося автономним шляхом, дотепер в англійській юридичній термінології використовують значну кількість латинських термінів. Відомо, що з 1050 р. Нові англійські закони розроблялися на основі норм кодексу Юстиніана, які отримали назву *corpus juris*. Багато із юридичних термінів були запозичені безпосередньо з мови-першоджерела в епоху Ренесансу, коли виник інтерес до латині не лише церковної, а й класичної: *credo, votum separatum, habeas corpus, memorandum, mandatum, veto, ultra vires, alibi, bona fide, certiorari*. Деякі основоположні поняття і зараз висловлюються латинською мовою: *resjudicata* – «вирішена справа», тобто юридичний прецедент, *utendi et abutendi* – «право користування і використовування» тощо. Іноді один загальний латинський

термін мав декілька варіантів в англійській мові за рахунок того, що запозичення приходили через різні мови. Так, латинський прикметник *legalis* (законний) має форми *legal* (безпосередньо із латині), *leal* (з англо-нормандської мови), *loyal* (із давньофранцузької мови). У юридичних текстах сучасні й римські висловлювання перемежуються. Латинські формули називають «улюбленим фольклором» юристів. У такий спосіб латинізм наділяють терміни архаїчним забарвленням й емоційним відтінком. В інших мовах (скандинавських, слов'янських) відсоток латинських термінів і фраз, залишених у своєму одвічному написанні, досить незначний.

Значна кількість латинських запозичень належить до так званої інтернаціональної лексики, тобто вживається в мовах багатьох народів, об'єднаних між собою загальними рисами культурного й суспільного розвитку. З цієї причини принципи й основоположні поняття міжнародного права висловлюються латинською мовою: *lex loci delicti commissi* (закон місця заподіяння шкоди), *lis alibi pendens* (одночасний розгляд цивільної справи судами різних держав), *pacta sunt servanda* (необхідно дотримуватися договорів). Іншим важливим джерелом поповнення юридичної лексики стала давньофранцузька мова, яка прийшла на територію Британії після нормандського завоювання. Ця подія остаточно змінила все англосаксонське право, а разом із ним і його мову, повністю витіснивши англосаксонську мову із офіційної сфери вжитку. У сучасній англійській юридичній термінології збереглися опосередковані латинські запозичення, провідником яких стала саме французька мова. Ці лексеми означають основні поняття прецедентного права: *justice* (правосуддя), *legislature* (законодавчий орган), *accuse* (обвинувачувати), *jury* (присяжні засідателі), *plead* (визнавати).

Серед усіх юридичних запозичень давньофранцузького походження найбільший інтерес викликає термін *trespass*, який приніс у англійське право зовсім нове поняття – «заподіяння шкоди чужій власності», на основі якого була створена повноцінна система захисту прав власності і на чому побудоване англійське цивільне право. Окрім прямих і опосередкованих

латинських запозичень, до складу англійської юридичної термінології увійшла значна кількість калбок із латинської мови, оскільки після видання Едуардом III наказу про отримання англійською мовою статусу державної і, відповідно, ведення усіх судових справ англійською мовою, усі правові документи стали перекладатися з латині на рідну мову, як-от: *in forma pauperis – legal aid* (правова допомога), *corpus delicti – facts of crime* (склад злочину), *ultra vires – beyond powers* (за межами повноважень), *donation mortis causa – donation gift* (дарування на випадок смерті), *lis – lawsuit* (судовий процес), *lex loci delicti – law of the place where the crime occurred* (закон місця, де був скоєний злочин), *ex post facto – after the event* (постфактум), *pro forma – invoice* (попередній рахунок), *en bane – full bench* (суд у повному складі).

До того ж, у складі сучасної англійської юридичної термінології спостерігаються складні комбіновані терміни, одна частина яких є прямим латинським запозиченням, а інша – англійським словом чи асимільованим запозиченням: *pro forma letter* (стандартний лист), *ad valorem duty* (адвалорний збір), *writ of habeas corpus* (закон про свободу особистості), *action in rem* (судочинство по речовому позову), *guardian ad litem* (опікун за призначенням суду). Наявність таких термінів у англійській мові пояснюється передусім стислістю отриманих висловів, оскільки переклад латинської частини на англійську мову зробив би такі терміни надто складними за структурою і менш точними.

Однією із груп юридичної термінології англійської мови є лексичні одиниці, що мають структурно-семантичні аналоги в інших мовах, що свідчить про їх інтернаціональний характер: *recidivist* (рецидивіст, неодноразово засуджений злочинець), *impeachment* (імпічмент, процедура притягнення до відповідальності вищих посадових осіб), *penitentiary* – (пенітенціарний, виправний), *suicide* – (суїцид, самогубство), *criminalist* – (криміналіст, спеціаліст із кримінального права). Та найбільш цікавими англійськими юридичними термінами є етнокультурні терміни-реалії, які, на

відміну від класичної термінології, не мають відповідників у жодній мові світу, а, відтак, є унікальними. У зв'язку з цим, з метою передачі смислу таких одиниць, доводиться вдаватися до особливого виду перекладу – описового. Виключно англійськими є юридичні терміни, що мають у своєму складі власні імена. Так, доволі розповсюджені в Англії власні імена й прізвища *John Doe* та *Richard Roe* стали символічними назвами позивача й відповідача. Серед інших етнокультурних термінів-реалій вирізняються: *Black Maria* – тюремний фургон, *Jim Crow laws* – дискримінаційні закони, направлені проти чорного населення [Simpson 1973 , с. 61-67].

Таким чином, англійська правова термінологія має багатовікову історію формування й розвитку. Джерелом поповнення юридичної термінології стала латинська мова, яка свого часу була домінуючою в Європі. На юридичний словник англійської мови вплинуло також нормандське завоювання, результатом якого стало виникнення термінів давньофранцузького походження. До складу англійської юридичної термінології входять також виключно Британські вислови – етнокультурні терміни-реалії, які потребують описового перекладу.

РОЗДІЛ 2 МІЖМОВНА ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ У ПРАКТИЦІ ПЕРЕКЛАДНОЇ ТЕРМІНОГРАФІЇ

2.1 Види та класифікація юридичних термінів

Існують деякі особливості юридичного тексту, що ведуть до труднощів, що виникають у процесі його семантичної інтерпретації. Енциклопедичний юридичний словник у словниковій статті «Юридична техніка» зупиняється і на понятті юридичного терміна як елемента юридичної техніки і визначає юридичні терміни в такий спосіб: «словесні позначення державно-правових понять, за допомогою яких виражається і закріплюється зміст нормативно-правових розпоряджень держави». Навряд чи можна погодитися з тим, що це визначення саме по собі точне, тому що немає сумніву, що поняття *споживач* або *доброволець* є правовими, але навряд чи їх можна назвати державними. Чи варто вважати, що «нормативно-правові розпорядження держави» – це просто правові акти (закони, постанови, розпорядження, укази і т. ін.), класифіковані в залежності від їхнього державного органу, що видав?

Відповідно до положень Енциклопедичного юридичного словника юридичні терміни поділяються на три різновиди:

1. Загальнозначущі терміни характеризуються тим, що вони вживаються в повсякденному житті і зрозумілі всім, до цієї групи термінів відносяться, наприклад: біженець, свідок, працівник; *accomplice*, *accreditation*.

2. Спеціальні юридичні терміни володіють особливим правовим змістом, (і, мабуть, зрозумілі далеко не всім, а лише фахівцям у галузі права),

наприклад: необхідна оборона, задоволення позову; *coerced acquiescence, to retaliate accusation*.

3. Спеціально-технічні терміни відбивають область спеціальних знань – техніки, економіки, медицини і т. д. (мабуть, ці терміни повинні бути зрозумілі юристові, що є ще і фахівцем в іншій області), наприклад: недоброякісна продукція, правила техніки безпеки, *non-patentable, nuclear-free*. Термінів, що мають відповідники у загальноживаній лексиці загальноживані слова *довгота, додаток, рівняння, уявлення* і терміни *географічна довгота, граматичний додаток, математичне рівняння, психологічне уявлення* тощо, в сучасній мові відносно небагато. Основна функція термінологічної лексики номінативна, терміни називають спеціальні поняття з різних галузей людських знань. У цій функції вони завжди виступають у науковому, публіцистичному, професійно-виробничому й діловому стилях. Проте термінологічні слова можуть вживатися й поза цими стилями, їх досить часто використовують і в мові сучасної художньої літератури, в якій вони, крім свого прямого номінативного значення, набувають і додаткових значень, а також експресивного чи емоційного забарвлення. У мові художньої літератури терміни можуть втрачати «свою стилістичну замкненість», а використання термінологічних слів «у ролі складових елементів тропів і художніх образів» зумовлює часткову чи й повну їх семантичну детермінологізацію [Коваленко 2001, с 102].

У зв'язку з появою нових галузей права, відкриттям нових явищ виникають значні труднощі визначення загальнонаукової, загальнотехнічної галузевої і вузькоспеціальної термінології: загальнонаукові і загальнотехнічні терміни – це терміни, які вживаються в декількох галузях науки і техніки. Галузеві терміни – це терміни, які вживаються лише в одній галузі знань. Наприклад: правові норми, прийнятий закон, *nugatory*. Вузькоспеціальні терміни – це терміни, які характерні для спеціальності даної галузі. Наприклад: позов, нунціатура, *chaplain, charge-sheet*. [Мостовий 1983, с. 95] В умовах, коли потрібно давати назви

новим і новим явищам та поняттям, багато загальноживаних слів набувають визначеної специфіки. Відбувається спеціалізація їх значення при передачі термінів на іншу мову і уніфікація перекладних еквівалентів. Інколи в текстах зустрічаються слова і словосполучення, які відносяться до різних функціональних систем, тобто різних галузей.

Термін може бути утвореним на основі рідної мови або запозиченим як із нейтрального термінологічного банку (міжнародні греко-латинські терміноелементи), так і із іншої мови, він повинен відображати ознаки даного поняття; значення терміна для спеціаліста еквівалентне значенню поняття.

Усі терміни за своєю будовою поділяються на:

- Прості, які складаються із одного слова: *punish* – наказати.
- Складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс: *the High Court* – Верховний суд.
- Терміни-словосполучення, які складаються із декількох компонентів: *specific performance* – реальне виконання [Комісаров 1999, с. 93].

Прості терміни неоднорідні за кількістю словоутворюючих компонентів.

На цій підставі однокомпонентні терміни складають наступні групи:

- до структури терміна входить лише одна основа (*claim, force*);
- структуру терміна складає основа та один чи більше афіксів (*protection, deprivation*);
- термін утворюється шляхом складання основ (*safeguard, blackmail*);
- утворення терміна відбувається за допомогою складання основ та афіксації (*blackmailing*). Для науково-технічної термінології є характерним також використання ряду суфіксів та префіксів малопродуктивних, непродуктивних і зовсім відсутніх узагальній мові.

Терміни-словосполучення, які висловлюють єдині цілісні поняття, мають різний ступінь змістової розкладності, в цілому вони більш сталі

порівняно з вільними словосполученнями загальнолітературної мови за своєю лексико-семантичною організацією. Їх можна віднести до числа лексичних словосполучень, характерною особливістю яких є те, що місце одного з компонентів заповнюється не будь-яким словом відповідної категорії, а лише деякими, що утворюють певну семантичну групу. Найважливішою ознакою терміну-словосполучення є його відтворюваність у професійній сфері вживання для вираження конкретного спеціального поняття. За межами конкретної термінологічної системи таке словосполучення не буде стійким і не сприйматиметься як зв'язана мовна одиниця.

Отже, за кожним складеним терміном (терміном-словосполученням) стоїть стійка, стандартно відтворювана структура складного професійного поняття. Оскільки серед юридичних термінів переважають в основному термінісловосполучення, то вони і являють собою основну проблему при перекладі юридичного тексту. Найважливішою ознакою терміна-словосполучення є його відтворюваність у професійній сфері вживання для вираження конкретного спеціального поняття. Складений термін буде стійким лише для певної системи розуміння. За межами конкретної термінологічної системи таке словосполучення не буде стійким і не сприйматиметься як зв'язана мовна одиниця [Карабан 2002, с. 105].

Термінологія для терміна є тим полем, яку дає йому точність і однозначність, і за межами якого слово втрачає ознаки терміна. Особливістю синтаксичної структури складеного терміна є те, що за зв'язаністю елементів їх можна вважати вільними (бо його компоненти зберігають своє пряме значення) і одночасно – закритими (бо при довільному включенні до їх складу інших слів, вони втрачають свою термінологічність) Порівняймо: *слідча таємниця й важлива слідча таємниця, судова експертиза і ретельна судова експертиза*. У межах юридичної термінології виділяється значний відсоток термінів, утворених синтаксичним способом.

За кількістю компонентів можна виділити:

1. двокомпонентні;
2. трикомпонентні;
3. полікомпонентні.

Найбільш поширеними в юридичній термінології є такі синтаксичні типи:

I. Двокомпонентні:

1) «прикметник + іменник у Н. в. однини»: юридична практика, кримінальне судочинство, авторське право, фізична особа, умисне вбивство, цивільний позивач, правова допомога, юридичний факт, досудове слідство, повторний злочин, прямий умисел, дитяча злочинність, смертна кара, умовне звільнення, виправні роботи, *nonprejudicial character, law charge*;

2) «прикметник + іменник у Н.в. множини»: Приклади: кримінальні діяння, речові докази, протиправні дії, умисні дії, правоохоронні органи, дисциплінарні провини, правові інститути, загальні суди, тяжкі злочини, слідчі дії, *port charges*;

3) «іменник у Н.в. + іменник у Р.в. без прийменника»: орган дізнання, місце подій, вчинення злочину, суб'єкти правовідносин, вирок суду, розірвання шлюбу, склад злочину, відчужувач майна, накладання арешту, право власності, присікання хуліганства, позбавлення волі, касація вироку, санкція прокурора, сліди злочину, *adult charge, accommodation of dispute*;

4) «іменник у Н.в. + іменниково-прийменникова конструкція»: тримання під вартою, передача під нагляд, пенсія по старості, вбивство на замовлення, недонесення про злочин, кодекс про карі, готування до вбивства, доведення до самогубства, *to escalate accusation*.

II. Трикомпонентні синтаксичні типи:

1) «прикметник + прикметник + іменник»: загальнодержавне адвокатське об'єднання, невольові юридичні факти, організоване злочинне формування, міжнародна судова процедура, підзаконні нормативно-правові акти, загальний трудовий стаж, тяжке тілесне ушкодження, *judge's finish charge*;

2) «іменник у Н.в. + прикметник + іменник у Р.в.»: суд присяжних засідателів, право промислової власності, притягнення до кримінальної справи, вік кримінальної відповідальності, порушення кримінальної справи, подовження апеляційного терміну, одержання незаконної винагороди, застосування вогнепальної зброї, *notice of witnesses, charge of crime*;

3) «прикметник + іменник у Н.в. + іменник у Р.в.»: спільна власність подружжя, фактичний рецидив злочинів, позитивна поведінка потерпілих, судовий захист честі, достоїнства; законодавчі норм права, об'єктивне ставлення в провину, суб'єктивна сторона злочину, зворотня чинність закону, законна чинність вироку, закінчений замах на злочин, дійсний радник юстиції;

4) «іменник у Н.в. + іменник у Р.в. + іменник у Р.в.»: огляд місця подій, право власності громадян, оскарження рішення суду, презумпція провини боржника, заподіяння шкоди здоров'ю, закінчення строку давності, відстрочка виконання вироку;

5) «іменник у Н.в. + іменник у З.в. + іменник у Р.в.»: право на відшкодування витрат, право на волю слова, пенсія за вислугу років, *right of copyrighting*;

б) «прислівник +- прикметник + іменник у Н.в.»:

особливо небезпечний рецидивіст, суспільно небезпечне діяння, особливо злісне хуліганство, особливо небезпечний злочин, *chance-medley*.

III. Полікомпонентні терміни можуть включати чотири, п'ять, шість і більше одиниць: добровільна відмова від вчинення замаху на злочин; спроба застосування вогнепальної зброї; слідчий в особливо важливих справах; умисне вбивство при обтяжуючих обставинах; умисне вбивство з хуліганських мотивів; небезпечні для життя тілесні ушкодження, *to acknowledge recognizance in false name, acquisition by discovery and occupation* [Калюжна 1982, с. 65].

Серед багатоконпонентних юридичних термінів особливе місце посідають синтаксичні моделі предикативного типу: норми права, що

надають повноваження; норми права, що зобов'язують; злочин, скоєний через необережність; злочин, скоєний умисне; громадяни, що мають обмежену дієздатність; умисне вбивство, вчинене з особливою жорстокістю; умисне вбивство, вчинене в стані сильного щиросердечного хвилювання [Бреус 2000, с . 78]. Терміни об'єднуються в термінологічні системи, які виражають поняття однієї галузі.

У кожній термінологічній системі утворюються певні групи, для яких загальним є їх належність до класу предметів або до класу процесів, властивостей і т.д. Основна кількість термінів утворилась за рахунок загальноживаних слів, взаємного проникнення із різних галузей техніки, запозичень із міжнародної лексики за словотвірними моделями, які характерні для сучасної англійської мови. Окремі терміни утворюють термінолексику як складову частину загального складу мовної лексики. Якщо терміни об'єднуються одним фахом або ділянкою науки, то вони складають номенклатуру – певну системну схему, що криється за називанням понять. Точки зору на те, чи система найменувань взагалі необхідна, що вона має означати і які терміни охоплювати, досить різні – від тих, що схиляються до будь-яких імен, взятих принагідно, до тих, які потребують описових, належним чином відокремлених і фонетично відповідних термінів. До термінів часом відносять етикетки, прості цифрові стандарти і номенклатурні скорочення – власне, їх нікуди більше віднести. Вітаміни, наприклад, спочатку позначались літерою і цифрою: останнім часом перевага надається словам. Не у всіх наукових сферах висуваються однакові вимоги до номенклатури, бо кожна ділянка науки має властиві їй потреби. Вимоги конкретних наук, що мають справу з реальними речами, відрізняються, скажімо, від вимог суспільних наук. Для однієї галузі науки досить родовидової класифікації; в інших потрібно розрізняти причини, процеси, процедури, ефекти, деталі [Коваленко 2001, с. 59].

Таким чином, передача англійських термінів на українську мову вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів

англійською мовою і знання термінології рідною мовою. При передачі науковотехнічної та юридичної літератури з англійської мови на українську важливе значення має взаємодія терміна з контекстом, завдяки чому виявляється значення слова. Взагалі юридичні терміни мають такі самі шляхи передачі з англійської мови на українську, як і всі інші терміни. Головною проблемою перекладу юридичних термінів та термінів-словосполучень є їхня багатозначність не тільки серед різних галузей науки, але й всередині самої юридичної галузі тексту.

2.2 Структурно-семантичні особливості юридичних термінів та їх переклад

Розвиток цивілізації супроводжується появою численних термінів у різних галузях науки та техніки. Оскільки переважну частину лінгвістичного фонду складає фахова лексика, то цілком природно, що лінгвісти надають особливого значення дослідженню структурно-семантичних особливостей терміна.

Мова як система має достатньо законів та засобів утворення нових понять, які з'являються у спеціальній лексиці та потребують номінації. Одним із поширених засобів номінації фахових термінів є використання багатозначних загальномовних слів у спеціальній науковій сфері. Вживання загальномовних слів у різних галузях науки базується на тих самих законах та механізмах «утворення» різних змістів їх вживання [Завірчак 1999, с. 89]. Структурно-семантичний потенціал терміна, його словотвірна парадигма є предметом дослідження багатьох лінгвістів: А. С. Герд, В. П. Даниленко, М. Н. Володіна, С. Л. Міпіланова, В. Н. Прохорова, А. В. Суперанської та ін.

Відомо, що основною ознакою терміна є його кореляція з поняттям відповідної галузі знань. Враховуючи цю властивість терміна, важливо

простежити його семантичні смислові зв'язки із загальноповживаним словом, що буде показано на матеріалі лексикографічних джерел. Однією з найскладніших проблем у лексикографічному описі слова-терміна є розмежування полісемії та омонімії. Як зауважила у свій час О.С. Ахманова: «Лексикографу завжди загрожує дві однаково великі небезпеки: штучного об'єднання під одним звуковим комплексом кількох різних слів й не менш штучного розподілу одного слова на омоніми» [Алтицева 1991, с. 110]. Якщо два ідентичні звукові комплекси є одним словом, то у відповідності до існуючої лексикографічної традиції їм має відповідати одна словникова стаття, а якщо вони за своєю суттю різні – то дві, три і т.д. Однак у тлумачних словниках опис численних значень одного і того самого знака здійснюється шляхом пояснення одного значення через інше без пояснення зв'язку між ними та без врахування його узагальнюючої природи слова-терміна [Алтицева 1991, с. 110].

Так, В. Г. Гак висуває тезу про відносність лексикологічних категорій в лексикографії. Він вважає, що для того, щоб правильно вирішити проблему природи того чи іншого лексикологічного явища у середині даної мови, треба розглядати його, по-перше, в середині даної мовної одиниці і, по-друге, у загальній системі мови з метою з'ясування того, чи є цей факт одиничним, чи закономірним явищем. Такий двоякий розгляд може по-новому визначити природу фактів. Те, що вважалося омонімією, виявиться багатозначністю; те, в чому вбачали полісемію, буде виступати як одиниця значення слова, але таке трактування не вносить чіткості у розуміння смислової структури терміна.

У лінгвістичних працях з даної проблеми наголошується, що термін – це лексико-номінативна одиниця мови, що співвідноситься з поняттям спеціальної професійної сфери. А. С. Герд виділяє три точки зору на цю проблему:

1. Терміни мають те лексичне значення, яке і означають;
2. Терміни мають лексичне значення, яке є тим самим поняттям;

3. Терміни збігаються з поняттям і не мають лексичного значення.

Зрештою, всі вони мають право на існування, оскільки, говорячи про семантичну структуру слова-терміна, ми говоримо про структуру його (терміна), внутрішню форму.

Слід зазначити, що ця проблема інтерпретується в термінологічних дослідженнях по-різному. На наш погляд, описуючи семантичну структуру багатозначного слова-терміна, важливо віднайти у ній те спільне, інваріантне, на чому будуть генеровані зв'язки у середині структури.

Шляхом узагальнення слово-термін, що підлягає лінгвістичному аналізу, об'єднується хоча б однією спільною лексичною парадигматичною семою. У зв'язку з цим цілком виправданим у термінознавстві є метод розчленування терміна на складові семантичні компоненти з метою моделювання його семантики.

Наприклад, багатозначний термін "*derivation*" – «деривація» використовується не лише в системі номінацій лінгвістики, але й у термінологічних системах таких галузей, як геологія, військова справа, об'єднаних сукупністю смислових зв'язків. Аналіз дефініцій терміна «деривація» у різних терміносистемах дозволяє кваліфікувати такі лексичні одиниці, які мають різний набір релевантних компонентів сем, об'єднаних спільною лексичною парадигматичною семою-інваріантом.

Аналогічно, термін "*intellectual property right*" — «право на інтелектуальну собственисть» в юриспруденції та правознавстві означає «право людини чи народу бути освідченими людьми».

Отже, у результаті кореляції даного лексикологічного терміна з термінами інших галузей знання в їх семантичній структурі семантичний інваріант «пристосування до чогось» об'єднує різні спеціальні поняття. Із наведених прикладів можна стверджувати, що якісний і кількісний склад релевантних ознак, актуалізованих у дефініціях, у терміна неоднаковий, відповідно неоднакова і кількість компонентів значення терміна, яка є похідною від загального спільного компонента, архісеми як величини, що

складається із ряду семантичних ознак. Оскільки той самий термін може визначатися по-різному, то він може бути включений у різні системи. У процесі вербальної передачі знань на основі текстової інформативності терміна формується те, що С. Д. Кацнельсон називає «елементарним змістовим поняттям». Різні види інформативності передбачають наявність певних закономірностей реалізації семантичного потенціалу терміна. Якщо знакова інформативність передається на основі реалізації семантичних ознак, що ідентифікуються, а дефініційна та класифікаційна – на основі ознак, що диференціюються, то в текстах актуалізуються ознаки, релевантні щодо конкретної комунікативної ситуації.

Таким чином, метатекстова інформативність терміна формує сукупність ідентифікованих, диференційованих і комунікативних ознак терміна. Як зазначалося вище, найбільш поширеним шляхом утворення терміна є використання загальноживаних слів у його функції, який базується як на узагальненій природі слова, так і на його смислотвірних можливостях. Терміни відрізняються від загальноживаних слів тим, що мають дефініцію, яка розкриває найбільш суттєві ознаки спеціальних понять. Іншим шляхом творення термінів є «спеціалізація» значення загальноживаного слова, яке виникає у результаті різних видів «переходу» його основного значення, метафори, метонімії тощо. Багатозначність терміна у процесі його формування, розвитку та функціонування є природною з огляду на те, що одна і та сама форма може пристосовуватися до позначення різних об'єктів та виконувати різні функції.

Аналіз лексико-семантичних зв'язків термінів показує, що ці зв'язки можуть бути внутрішньосистемними та міжсистемними. Так, внутрішньосистемним семантичним явищем вважається багатозначність одного і того самого терміна у межах однієї і тієї самої термінологічної системи, як, скажімо, в лексикології і семасіології – «значення», «лексема», «слово».

Семантичні явища міжсистемного характеру в галузі філологічної термінології представлені такими термінознаками, які одночасно використовуються як для номінації понять (явищ) однієї галузі, так і для номінації понять суміжних дисциплін. Значення багатозначного терміна міжсистемного функціонування входить складовою частиною в обсяг термінологічного словосполучення і виконує при цьому роль семантичного ядра інваріанта, який конкретизує і деталізує значення, уточнює інформацію на основі диференційної ознаки поняття.

Так, термін “*glossa*” – «глосса» використовується у лексикології, в юриспруденції, у риболовстві; “*performing right*” – «право на виконання» – в юриспруденції, в економіці, у фізіології у медицині. Таким чином, міжсистемні відношення можуть породжувати як багатозначність єдиного терміна, так і омонімію і розглядатись при цьому вже на рівні міжнаукових контактів.

Системно-структурні ознаки є основними критеріями визначення терміна у системі мови. У жодній системі мови немає абсолютно тотожних ознак, отже, немає і абсолютних синонімів, бо в жодній системі понять немає двох і більше різних ознак, які б називалися одним і тим самим терміном. Той самий термін «кочує» із однієї системи до іншої, набуваючи іншого змісту.

М. Н. Володіна виділяє узагальнюючу особливість терміна як його когнітивно-дефінітивну значущість», яка виражається в тому, що термін стає «носієм та зберігачем» спеціальної інформації, належної до визначеної терміносистеми. Дослідження структурно-семантичних зв'язків між термінами передбачає нерозривність двох планів, які пов'язані між собою: стабільний інваріантний семантичний компонент парадигматичного плану системи мови і вираження змінних компонентів із синтагматичного плану мовлення, які визначають відповідно різні смисли вживання слова-терміна. Такі системні взаємозв'язки між термінами розкривають суть «переходу» того самого слова-терміна від одного смислу до іншого.

Термінознавчі дослідження традиційно пов'язані з науками про мислення, що забезпечує базу для активного проникнення когнітивного підходу у термінознавство. Таким чином, вивчення терміна у середині терміносистеми доповнюється перспективним когнітивним підходом, який потребує виявлення місця і функції терміна в лінгвомисленнєвій діяльності людини.

Багато вчених виділяють основні прийоми перекладу термінів. Переклад термінів вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів англійською мовою і знання термінології рідною мовою.

Головна складність перекладу термінів юридичного дискурсу полягає в розкритті й передачі фахових реалій засобами української мови. Дослідження методів перекладу юридичної термінології на матеріалах юридичних термінів і термінологічних словосполучень, що вживаються в юридичній практиці (серед них - однослівні, двослівні та такі, що складаються з трьох і більше слів), показало, що існує велика кількість способів їх передачі з англійської мови українською.

Серед лексичних перекладацьких трансформацій В. Комісаров виділяє:

1) переклад за допомогою лексичного еквівалента (наприклад: *legal case* - судова справа, *forensic medical examination* - судово-медична експертиза, *common law* - загальне право, *family law* - сімейне право, *corporal punishment* - тілесне покарання; *assassin* - убивця);

2) калькування - відтворення не звукового, а комбінаторного складу слова чи словосполучення, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови (наприклад, *accomplice of attempt* - співучасник у замаху на життя; *according to law* - відповідно до закону, *multiple accredit* - множинне акредитування);

3) транскрибування - формальне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою фонем мови перекладу (наприклад: *securutization* - секюритизація, *lex scripta* - лекс скрипта (писаний закон), *ultra vires* - ультравірес (поза компетенцією або за межами повноважень, *doyen* - дуайен);

4) транслітерація - формальне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу (наприклад: *solicitor* - солісітор, *barrister* - баррістер, *attorney* - атторней, *legitimism* - легітимізм; *vice-chancellor* - віце-канцлер, *viceconsul* - віце-консул);

5) описовий переклад - це лексико-граматична трансформація, за якої лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке дає її пояснення або визначення (наприклад: *official accusation* - офіційне звинувачення (у здійсненні злочину), *acknowledgment of will* - неофіційне признание заповідачем перед свідком, який може це підтвердити, що підпис під заповітом належить заповідачеві) [Комисаров 1990, с 110];

6) приблизний переклад - переклад, за якого зберігається основне значення слова, проте в мові мети слово відрізняється від мови оригіналу лексичним фоном (наприклад: *police photographer* - судовий фотограф, *notary public* - державний нотаріус);

7) переклад із допомогою аналога - одного із декількох можливих синонімів (наприклад: *claim* - позов; праводомогання; претензія; вимога, *notice* - попередження, повідомлення, заява, сповіщення, попереджати, заявляти сповіщати; сповіщення про готовність судна до завантаження; нотіс; знання, обізнаність);

8) переклад шляхом створення неологізму, неологізм у юридичній лінгвістиці передбачає наявність слова чи словосполучення, якого не існує в правовій системі мови перекладу (наприклад: *stay-in* - пікетування; *has-been* - політичний діяч, який утратив свій вплив) [Комисаров 1990, с. 112].

Часто трапляються випадки комбінування цих трансформацій у процесі перекладу однієї термінологічної одиниці. Через деякі розбіжності в граматичних, синтаксичних та морфологічних будовах англійської й української мов дуже часто доводиться під час перекладу використовувати різноманітні трансформації.

Серед перетворень, що здійснюються в процесі перекладу, Я. Рецкер виділяє чотири елементарні типи:

- 1) перестановка (*prosecutorial judgement* - рішення обвинувальної влади);
- 2) заміна (*Criminal Justice Act* - Закон про кримінальне правосуддя;
- 3) додавання (*citizens arrest* - затримання правопорушника цивільною особою);
- 4) вилучення (*sea lawyer* - акула (спеціаліст із морського права)).

Ці види перетворень можуть поєднуватися один з одним, набуваючи при цьому характеру складних, комплексних трансформацій.

Дослідивши чотири види трансформацій, можна зробити висновки, що через стислість англійських термінів під час перекладу на українську мову найчастіше застосовується додавання, а найрідше - вилучення [Рецкер 2009, с. 158].

Використання граматичних трансформацій, таких як членування речення, об'єднання речень і перестановка, полягають у перетворенні структури речення в процесі перекладу відповідно до норм мови перекладу [Карабан 2002, с. 137].

За результатами дослідження встановлено, що найчастотнішим прийомом перекладу юридичних термінів, які вживаються в текстах публіцистичного стилю, є переклад за допомогою лексичного еквівалента, постійної рівнозначної відповідності мікроодиниці перекладу з мінімальною залежністю від контексту.

Теоретичне й практичне вивчення перекладів термінів юридичного дискурсу, дало підставу зробити висновок, що обов'язковою передумовою передачі таких термінів є здатність перекладача правильно аналізувати структуру терміна, визначати граматичні труднощі й створювати перекладацький еквівалент відповідно до норм мови, обираючи відповідний спосіб перекладу.

2.3 Юридичний дискурс як модель інституційного дискурсу

Модель інституційного дискурсу містить такі ознаки:

1. Конститутивні ознаки дискурсу, що включають учасників, умови, організацію, способи і учасників, які розглядаються з позиції спілкування в їх статусно-рольових і ситуативно-комунікативних відношеннях; сферу спілкування і комунікативне середовище; мотиви, мету, стратегії, розгортання і членування спілкування; канал, режим, тональність, стиль і жанр спілкування; тексти з невербальними включеннями.

2. Ознаки інституційності, що являють собою конкретизацію конститутивних ознак дискурсу (насамперед, інституційний дискурс є представницьким спілкуванням, тобто спілкуванням статусно-рольовим, а не особистісно-орієнтованим), а також за метою й умовами спілкування. Цілі інституційного спілкування в цілому зводяться до підтримки суспільних інститутів, або в більш широкому плані – до забезпечення стабільності соціальної структури, а умови цього спілкування фіксують контекст у виді типових хронотопів, символічних і ритуальних дій, трафаретних жанрів і мовних кліше.

3. Риси інституційного дискурсу характеризують тип суспільного інституту, який є феноменом культури в його духовному і матеріальному відображенні. Суспільні інститути рухливі, історично обумовлені й обмежені, мають тверде ядро і розмиту периферію. Суспільний інститут можна змоделювати у виді складного фрейму, що включає людей, зайнятих відповідною діяльністю, їх характеристики, стереотипи поведження, суспільні ритуали, і тексти, що створені і зберігаються у цьому соціальному утворенні. Юридична лінгвістика – міждисциплінарна галузь знань про взаємозв'язок мови і права, мовні засоби вираження правових понять і категорій, мовностилістичні ресурси у сфері правової комунікації. Термін

«юридична лінгвістика» вперше ввів у науковий обіг німецький учений А. Подлях у своїй праці «Юридична лінгвістика» [Podlech 1976, с. 110–128].

Предметом юридичної лінгвістики є мова, яка функціонує у сферах правотворення, правозастосування і судочинства, юридичної науки та освіти. Нині в англійській юридичній лінгвістиці юридична мова визначилася як функціональний різновид літературної мови з характерними лінгвостилістичними і структурно-жанровими ознаками, зумовленими специфікою правової сфери та комунікативними професійними потребами в ній. Основними характеристиками англійської юридичної мови є точність, офіційність, логічна послідовність, високий рівень стандартизації. Залежно від конкретних сфер юридичної діяльності (законодавство, судочинство, нотаріат, адвокатура, юридична наука, юридична освіта) юридична мова має функціонально-стильові та жанрово-стильові особливості. Вони є предметом вивчення і юридичної науки, і мовознавства, зокрема юридичного дискурсу [Яцишин 2013, с. 135].

Юридичний дискурс як різновид інституційного дискурсу являє собою статусно-орієнтовану взаємодію його учасників у відповідності з системою рольових приписів і норм поведінки в певних ситуаціях інституціонального спілкування. Існують різні підходи до визначення юридичного дискурсу. Так, Е. Т. Дерді під юридичним дискурсом розуміє дискурс, «представлений англійськими правовими документами і юридичною літературою як особливо складну комунікативну подію, особливий вид мови, що одержав текстову форму, розуміння якої можливо лише при обліку нелінгвістичних факторів» [Дерді 2013, с. 21]. Є. А. Кожемякін юридичний дискурс визначає як діяльність, що регламентується визначеними історичними і соціокультурними кодами (традиціями), а також утворює зміст; вона спрямована на формулювання норм, правове закріплення (легітимізацію), регулювання і контроль суспільних відносин [Кожемякин 2006, с. 26]. Як відзначає С. В. Дорда, процеси утворення змісту, щовідбуваються в межах юридичного дискурсу, зв'язані з урегулюванням соціальних відносин між

індивідами і з повноваженнями (легітимністю), свободами і відповідальністю суб'єктів юридичного дискурсу [Дорда 2014, с. 146]. Стверджується, що юридичний дискурс є специфічним видом комунікації, що функціонує в різних середовищах [Голева 2016, с. 87–97]: судові засідання, консультація (захисник – клієнт); допит свідка в усній формі; законодавчі документи (закони, контракти, угоди); судові протоколи і рішення суду. Юридична сфера охоплює широкий діапазон явищ: юридичні суспільства і співтовариства; юридичні суб'єкти, інститути; нормативні підсистеми, традиції; методи, засоби юридичної діяльності; юридичну етику і культуру [Керімов 2003, с. 16]. Усі елементи юридичного поля опосередковані дискурсом, відображаються в дискурсі, реалізуються через дискурс: вони або складають предмет спілкування, або виступають як елементи прагматичного контексту. Сутність права як соціального утворення полягає в його творчому регулятивному початку, що забезпечує впорядкування суспільних відносин через сконструйовану стійку структуру правових інститутів [Мальцев 2007, с. 388–412.]. За своєю природою право – це, насамперед, нормативний регулятор, його призначення виявляється в регулюванні соціальних процесів. «Регулювати – значить встановлювати межі поведінки людей, вносити в суспільні відносини стабільність, систему, порядок і тим самим направляти їх у певне русло. А такою якістю володіють саме норми права, які застосовують рівну міру, однаковий масштаб до різних людей» [Керімов 2003, с. 363]. Така функція дискурсу відображена в його ключових особливостях [Кобозева 2010, с. 302].

Мовленнєва діяльність – суть юридичної практики і спосіб існування права. Професійна мова, будучи кодом, виступає в якості об'єднуючої і інтегруючої сили [Александров 2005, с. 72]. До аналізу мовленнєвої діяльності юридичного дискурсу залучаються найрізноманітніші види інформації. Інтегральною ознакою юридичного дискурсу виступає ситуація спілкування в юридичній сфері, що поряд з екстралінгвістичними факторами визначає його диференціальні мовні ознаки. Ситуація спілкування визначає

головну комунікативну установку будь-якого типу юридичного дискурсу. Адресант відбирає потрібні тексти, надає їм комунікативну форму і надсилає їх адресату у відповідності зі своїми інтенціями. Така трактовка інформації передбачає ситуативну залежність мовлення, пов'язану із залученням широкого соціального контексту і конвенціональних фонових знань [Самохіна 2012, с. 24]. Стосовно юридичного дискурсу ці ознаки є конкретними: адресат юридичного дискурсу – це масовий (узагальнений) і, разом з тим, досить визначений адресат, яким може і повинен бути кожен громадянин окремої держави; для успішного спілкування в правовій сфері комуніканти повинні, з однієї сторони, знати право, з іншої – володіти правовою мовою; юридичні тексти призначені для всіх громадян, тому повинні бути чіткими за змістом, виразними і простими для сприйняття [Дридзе 1984, с. 15].

Важливими факторами є знання про предмет обговорення, комунікативну установку, відносини комунікантів до об'єкта і предмета юридичного документа. Значну роль у цьому грає рівень підготовки і знань адресатів, соціальні фактори і комунікативна ситуація. Екстралінгвістичні фактори відіграють важливу роль у сприйнятті письмових юридичних документів, тому варто підкреслити такі соціально-культурні аспекти контексту юридичного дискурсу, як загальний рівень підготовки адресата, його юридичну компетенцію, уміння кваліфіковано аналізувати юридичний текст, співвідносити свої фонові знання в області юриспруденції зі змінами, що відбуваються в суспільстві в цілому, і тими з них, що безпосередньо пов'язані з упровадженням положень закону або законодавчого акту, дотичних до інтересів, прав і обов'язків адресата у кожному окремому випадку. Відповідно, ці екстралінгвістичні фактори значною мірою визначають прагмакомунікативну ефективність юридичного дискурсу. Юридична мова використовується, насамперед, з метою здійснення певних конвенціональних соціально-осмислених дій у системі інституціональних стосунків. Перформативність у традиційних наукових поглядах, висхідних до

ідей Дж. Остіна [Остин 1986], розглядається як дія за допомогою мови: “*to say is to do something*”. Здавна в юридичному дискурсі символічні дії, що супроводжують словесні формули, сприймалися як публічні свідчення сторін і мали юридичну силу. У цьому зв’язку можна згадати відомого дослідника в області права Ж. Ле Гоффа. Сама побудова комунікативних дій у різних скриптах юридичного дискурсу підпорядкована певним ритуалам, що визначає синтаксичні, стилістичні характеристики висловлювань, а судовий процес у цілому у різних народів здавна обставлено суворими вербальними формальностями. При цьому національні юридичні дискурси ставляться серйозно до збереження такого роду формальностей. Здійснюючи зв’язок з минулим, з багатовіковим досвідом, юридичний дискурс виконує кумулятивну функцію, виражаючи в мовних формах спадкоємність досвіду в діалектичному розвитку права від одного історичного типу до іншого. Створення традицій та приверженість їм це спосіб створення авторитету права, його величі. Це також виражається за допомогою освячення правових норм авторитетом старовини – чим давніший прецедент, тим більшою цінністю він володіє в очах тих, хто його застосовує. Велич права створюється також за допомогою його презентації [Палашевская 2010, с. 535–540].

Домінанти юридичного дискурсу – це тексти юридичних документів, які є поштовхом у соціально-правовому розвитку суспільства. Співіснування людини і суспільства стає можливим завдяки тому, що їх інтереси закріплені в законах і інших нормативно-правових документах державної влади. Мова права виникла на основі літературної мови і є професійною. Вона складається з відносно самостійних видів: мови законодавства і підзаконних правових актів, мови правозастосовної практики, мови юридичної науки і юридичної освіти, мови юридичної журналістики та ін. Крім того, предметна специфіка областей права визначає додаткові особливості кожної з цих підмов, що у свою чергу також поділяються на кілька видів – мови цивільного, кримінального, міжнародного права та ін., мови відповідних

видів судочинства. Жанрові моделі в юридичному дискурсі розглядаються як нормативно обумовлені структуровані і інституціонально закріплені (у вигляді законів, постанов або неформальних угод) послідовності мовленнєвих дій учасників взаємодії в тій або іншій ситуації при досягненні своїх цілей.

Юридичний дискурс являє собою сукупність спеціалізованих текстів, визначальними ознаками яких є закритість і замкнутість, ієрархічний виклад матеріалу, співвіднесеність тематики з певною сферою соціального життя, а також наявність посилань на законодавчі документи. Така сукупність спеціалізованих текстів має жорстку структуру, представлену пропозиціями, які пов'язані між собою за допомогою категорій на глобальному та локальному рівнях. Категорія когерентності, що належить глобальному рівню юридичного дискурсу, є засобом вираження цілісності юридичного дискурсу, а її наявність забезпечує з'єднання текстових елементів. Когерентність визначає семантико-тематичну інтеграцію текстових елементів усередині дискурсу [Коновалова 2008, с. 83–86]. Ця позиція збігається з розумінням когерентності, висловленим М. Л. Макаровим, який вважає, що «когерентність охоплює семантико-прагматичні (тематичні та функціональні) аспекти смислової зв'язності дискурсу» [Макаров 2003, с. 98]. На основі аналізу когерентних зв'язків між юридичними текстами виділено такі типи когерентності, які присутні в юридичному дискурсі: тематична когерентність, іконічна когерентність, дефініційна когерентність, верифікаційна когерентність і інференційна когерентність [Макаров 2003, с. 83–86].

Тематична когерентність реалізується за допомогою смислових зв'язків, що з'єднують структури знань, що представляють собою глобальну тему юридичного дискурсу, з одного боку, і теми окремих параграфів закону, з іншого боку. Основними засобами когерентного зв'язку є повтори, зокрема, експліцитна та імпліцитна рекурентності, okazionalna синонімія, гіперонімія та використання спільнокореневих слів. Тематичні когерентні зв'язки

служать засобом з'єднання глобальної теми юридичного дискурсу і окремої правової норми, що міститься в тексті закону. При взаємодії тексту закону з іншими типами тексту найчастіше здійснюється запозичення композиційної структури закону та пристосування її до прагматики контактуючого тексту. При цьому відбувається встановлення когерентних зв'язків на композиційному рівні.

Основою створення когерентних зв'язків такого типу є принцип іконічності. На думку американського філософа Ч. С. Пірса, відносини між іконічним знаком та об'єктом – це відносини подібності [Пірс 2000, с. 134]. Основними мовними засобами встановлення когерентних зв'язків цього типу є використання одного і того ж кадру для структурування, викладення інформації, нумерації параграфів, абзацного членування тексту.

Дефініційна когерентність ґрунтується на принципі дефініції, який передбачає логічну операцію, що розкриває зміст за допомогою опису істотних і відмітних ознак предметів чи явищ. У процесі дефініції відбувається тлумачення якого-небудь поняття стосовно юридичного дискурсу, тлумачення правової норми. Дефініційна когерентність характеризується однонаправленістю по відношенню до тексту закону і існує між тими типами текстів, які мають своєю метою пояснити і уточнити безпосередньо правову норму. Верифікаційна когерентність співвідноситься з терміном «верифікація» і базується на процедурі встановлення істинності певного твердження. Спеціальні когерентні зв'язки можуть об'єднувати два або більше типів текстів, бути опосередкованими і безпосередніми, замкнутими і поворотними. Встановлення верифікаційних зв'язків в юридичному дискурсі характеризується спрямованістю від тексту закону до тексту. Для створення власне правового рішення або судового вироку, в залежності від серйозності виниклої юридичної ситуації, що виникла, потрібна також процедура логічного висновку, або інференції. Відповідно виникають інференційні когерентні зв'язки між текстами, задіяними в цій процедурі [Коновалова 2008, с. 83–86].

Джерелом юридичних текстів є адресанти – професіонали-юристи, що породжують ці тексти за обліком особливостей організації суспільства. Але якими б ні були юридичні тексти за змістом, за своїми типологічними ознаками, вони як тексти досить однорідні.

Комплекс засобів, характерний для юридичного тексту, забезпечує повноцінну передачу інформації реципієнтові, тобто будь-якому дорослому громадянину країни. Однак для повного розуміння будь-якого юридичного тексту звичайній людині-неспціалістові потрібна допомога фахівця. Характеристики дій учасників юридичного дискурсу зумовлені функціями дискурсу.

Виділяються такі функції юридичного дискурсу:

- 1) регулятивна, яка полягає у встановленні та збереженні норм і цінностей, що зумовлюють взаємні дії між інститутом і суспільством, між агентами і клієнтами та між агентами всередині інституту;
- 2) перформативна, що виражена у комунікативних практиках, які організують світ права та супроводжуючі його символічні структури;
- 3) інформативна, яка полягає у генеруванні, трансляції і ретрансляції смислів, що визначають суть того чи іншого інституту, тобто створення певних інформаційних потоків в інституційному комунікативному просторі;
- 4) інтерпретаційна, що складається з інтерпретації смислів комунікативних дій учасників дискурсу і відповідних правових текстів (документів) – «слідів» комунікативних дій в інституційній реальності;
- 5) кумулятивна функція, яка полягає у формуванні «інституційної пам'яті»;
- 6) презентаційна (символічна і ритуальна), що складається зі створення іміджу інституту та його агентів, а також авторитету права;
- 7) стратегічна, що виражається у виборі нормативно обумовлених комунікативних стратегій і тактик взаємодії при досягненні комунікативних цілей;

8) кодова, що виражається створенням спеціальної мови для ефективного виконання цілей і завдань інституційної діяльності, а також у встановленні кордону між агентами і клієнтами дискурсу [Косоногова 2008 , с. 188–192].

Отже, юридичний дискурс як текст права в динаміці, в процесі тлумачення та роз'яснення можна розглядати як комплексну систему лексичних, граматичних і синтаксичних засобів вираження, що підкоряється задачам і цілям комунікації в сфері права, характеризується специфічною термінологією й особливими юридичними категоріями.

2.4 Особливості перекладу юридичних текстів

Практика перекладу юридичних текстів застосовувалась ще з давніхдавен під час укладання договорів між державами. Сьогодні вона набуває все більшого поширення, що можна пояснити розвитком нових засобів комунікації, становленням процесу правової інтеграції та адаптації законодавства України до вимог Європейського законодавства, а отже і розширенням міжмовної комунікації у сфері права.

Юридичний переклад є одним із видів спеціального перекладу, об'єктом якого є передача засобами іншої мови правових письмових чи усних текстів. Юридичний переклад, як будь-який інший вид спеціального перекладу, має ряд особливостей, з якими повинен бути обізнаним перекладач юридичного тексту, оскільки помилки у перекладі можуть призвести до конфлікту між сторонами юридичного дискурсу, судових позовів чи припинення співпраці.

До особливостей юридичних текстів можна віднести такі:

1. Насиченість юридичних текстів спеціальною юридичною лексикою, основну частину якої складають юридичні поняття та реалії

(*pleader, lawyer, coerced acquiescence, to retaliate accusation, nugatory, solicitor*).

2. Вживання загальноновживаної лексики у її звичному значенні (*accomplice, money*) та вживання загальноновживаної лексики зі спеціальним незвичним значенням (*agreement, assessment, utility, valid, warrant*).

3. Наявність скорочень більшість яких зустрічається тільки в юридичних текстах (*ALJ – Administrative Law Judge, MP-Member of Parliament, USJC – United States Judicial Code, cc. – chapters, CB – casebook, COA – court of Appeals, CIF – Coming into Force, J – Judge*).

4. Вживання синонімів (парних та потрійних), що використовуються для позначення одного поняття з метою уникнення двозначності; кліше та сталих виразів.

5. Тексти міжнародних угод характеризуються запозиченнями з латинської (*lex lata, lex loci delictus, corpus delicti, absente reo, ex curia, lis pendens*) та французької мови (*appeal, plaintiff, lien, verdict, voir dire, profit a prendre*), які часто не перекладаються.

6. В англомовних юридичних текстах вживаються слова давньоанглійського походження, які вийшли із загального вжитку (*hereinabove, therein, whereby*).

7. У юридичних текстах часто використовуються дієслова у пасивному стані (*P. should be acquitted, the record was read out loud by the investigator, the criminal case was initiated by the Prosecutor's Office*).

8. Однією з характерних рис англійського юридичного тексту є вживання модального дієслова “*shall*” для вираження наказу або зобов’язання. Наприклад, “*The Parties shall take the necessary measures to...*” («Сторони зобов’язуються вжити необхідних заходів...») [Чепурна 2013, с. 322].

9. Наявність в юридичних текстах особливих ідіоматичних виразів та фразеологічних сполучень, які не вживаються чи рідко вживаються в

літературній мові (*to meet claim; Marshal of the court, the jury finds guilty, legal consequences, preliminary stipulations*).

Щодо перекладу юридичних фразеологізмів, то варто зауважити, що під час перекладу є недопустимим використання калькування. Наприклад, “*bad actor*” часто перекладається як «поганий актор» замість «закоренілий злочинець». “*Fruits of the poisonous tree*” слід перекладати як «докази, отримані із порушенням конституційних прав», а “*favorite son*” відноситься до реалій американської виборчої компанії та перекладається як «особа, яку висувують в президенти делегацією певного штату». Переклад юридичних текстів з англійської або на англійську мову часто ставить перед перекладачем складні завдання, обумовлені специфікою правової системи й термінології, прийнятої в англійськомовних країнах. За словами Д. Мелінкоффа, англійська юридична термінологія характеризується «значно більшою різноманітністю спеціальних сфер застосування порівняно з іншими терміносистемами».

Жанрове розмаїття обумовлене множинністю джерел права й розвиненістю англосаксонської правової сім’ї, до якої зараховуються, передусім, правові системи Сполучених Штатів Америки та Великої Британії» [Melnikof 1963, с. 106]. Під час перекладу юридичного тексту постає проблема вибору адекватного відповідника в одній мові для іншої. На вибір варіанту перекладу впливає фактор наявності або відсутності еквіваленту в мові перекладу. При його існуванні, процедура зводиться до звичайної підстановки еквівалента, проте за його відсутності – до ретельного підбору одного з варіантних відповідників з урахуванням цілого ряду лінгвістичних і екстралінгвістичних факторів. Еквівалентами вважають такі відповідності між словами двох мов, які є постійними, рівнозначними незалежно від контексту: *burglary* – крадіжка зі зломом, *white-collar crime* – злочин, вчинений службовцем, *smuggling* – контрабанда. До цієї категорії належать багато інших слів та словосполучень термінологічного характеру, наприклад: *injunction* – судова заборона, *affidavit* – письмове показання під

присягою, *juvenile court* – суд у справах неповнолітніх, *copyright* – авторське право, *person* – особа, людина, *plaintiff* – позивач, *stranger* – незнайомець, іноземець, *probate law* – спадкове право, *corporal punishment* – тілесне покарання.

До еквівалентів можна віднести і латинські вирази, які стали «крилатими» в багатьох мовах, у тому числі в українській і англійській. Наведемо декілька прикладів: *ab actu ad potentiam* – від дійсного до можливого, *de facto* – де-факто, на ділі, фактично; *sub crimine falsi* – під страхом обвинувачення у порушенні клятви; *act pro se* – діяти від власного імені; *res iudicata* – вирішена справа – юридичний прецедент, *facta notoria* – загальновідомі факти; *particeps criminis* – співучасник злочину; *ultra vires* – поза компетенцією.

Дещо складнішим є завдання вибору необхідного відповідника із декількох можливих варіантів. Так, наприклад, українському терміну «право», залежно від контексту, може відповідати два англійських терміни “right” або “law”. “Right” відповідає українському поняттю суб’єктивного права, а “law” – об’єктивного права. В той же час електронний словник “Lingvo” пропонує 16 варіантів перекладу слова “law” на українську мову та наводить понад 100 словосполучень з цим словом. Терміни синонімічні в одній галузі права, іноді розходяться за значенням в іншій. Перекладачу потрібно з обережністю підбирати терміни, щоб уникнути конфліктів та негативних наслідків. Більше того, вимога точності при перекладі обмежує можливість використання синонімічної заміни в одному і тому ж тексті. У той же час юридичний текст допускає часте повторення одного і того ж терміна у тексті, що є недопустимим та вважається тавтологією у літературному стилі. За відсутності еквівалентного відповідника у мові перекладу, перекладач, залежно від контексту, може використати наступні прийоми перекладу:

1. калькування (дослівний або буквальный переклад): *lawgiver* – законодавець, *householder* – домовласник, *manpower* - людські ресурси;

2. транскодування (передача звукової та/або графічної форми слова вихідної мови засобами алфавіту мови переклад): *beneficiary* – бенефіціарій, *securutization* – сек'юритизація, *New York* – Нью-Йорк; *acquirer* – еквайер, *General Assembly of the United Nations* – Генеральна Асамблея ООН. Транскодування часто використовується під час перекладу прізвищ, імен та назв різноманітних закладів, установ, фірм, фірмових назв автомобілів, приладів тощо;

3. лексико-семантичну заміну (конкретизація, генералізація, додавання, вилучення, заміна): *private staff* - приватний обслуговуючий персонал; *highly litigious prisoner* – ув'язнений або обвинувачений, який утримується під вартою та активно захищає свої права в судовому порядку; *premises and accommodations* – приміщення; *the Charter of the United Nations* – Статут Організації Об'єднаних Націй, *Criminal Justice Act* – Закон «про кримінальне правосуддя»; *citizen's arrest* – затримання правопорушника цивільною особою. Слід зазначити, що вище зазначені прийоми перекладу термінів слід використовувати лише у тому випадку, коли у мові перекладу дійсно відсутні еквівалентні або варіантні відповідники і неможливо використати інші прийоми перекладу. Юридичні тексти характеризуються високою об'єктивністю, що виключає будь-яке вираження суб'єктивної думки перекладача, який здійснює переклад юридичного тексту. Крім того, юридичний документ не може містити емоційно забарвлену лексику, слова у переносному значенні, розмовну чи жаргону лексику. Зазвичай, будь-який юридичний документ складається за встановленим зразком. Тому відсутність реквізитів, порушення структури документа, неточність у вживанні слів може призвести до втрати валідності документа, судових позовів та матеріального відшкодування збитків. Отже, перекладач повинен бути особливо уважним до особливостей юридичних документів. Юридичний переклад включає переклад з однієї правової системи на іншу, оскільки правова системи будь-якої країни має свої джерела права, термінологічний апарат та соціально-економічні принципи. І чим більш спорідненими є правові системи, тим

легше перекладати юридичний текст. Як відомо, українська правова система має риси соціалістичного та цивільного права, у той же час Великобританія та США – загального права. А тому перекладач зобов'язаний володіти юридичною термінологією, знаннями у галузі права, з якою пов'язана його діяльність та особливостями судових систем тих типів культур, між якими ведеться комунікація. На думку чеських лінгвістів В. Матезіуса і В. Прохазки, передача тексту – це не тільки заміна мови, але і функціональна заміна елементів культури [Рецкер 1982, с. 183]. Для комуніканта текст оригіналу та текст перекладу виступають як рівноправні форми одного повідомлення, вони рівноцінні в їхньому функціональному навантаженні. Тому для досягнення такої адекватності перекладач повинен володіти «юридичною грамотністю», причому як іноземною, так і рідною мовою [Карабан 2004, с. 45].

Отже, переклад юридичного тексту в межах двох різних правових систем вимагає від перекладача:

1. вільного володіння мовою перекладу та мовою оригінала;
2. володіння знаннями у галузі права країни, на мову з якої перекладається документ;
3. володіння спеціальною юридичною термінологією; розуміння національно-культурних відмінностей та особливостей країни, для представників якої здійснюється переклад.

Неточний, неадекватний переклад з однієї мови на іншу створює певні перешкоди у використанні іншомовного юридичного документа. Тому, переклад юридичного тексту викликає багато труднощів, пов'язаних із своєрідністю юридичної мови, лінгвокультурними розбіжностями мови оригіналу й мови перекладу, різницею в законодавчих системах та лінгвістичних традиціях країн, особливостями оформлення документів різного типу. А тому подальші дослідження з цієї теми є продуктивними для всебічного та більш докладного вивчення аспектів перекладу різних видів

юридичного дискурсу, що допоможуть уникнути помилок під час перекладу юридичних текстів.

2.5 Лінгвокультурний аспект перекладу юридичної термінології

Останнім часом великої актуальності набули дослідження мови у її взаємодії з культурою. Дослідницьким шляхом доведено, що ті або інші фрагменти дійсності, зв'язки і відносини знаходять своє відображення в мові як суспільному явищі. Прикладом цього може служити мова права. Лінгвісти вивчають структурно-семантичні ознаки юридичних термінів, їх етимологію, утворення, класифікації, пропонують перші розробки способів перекладу правничих термінів, але це явище мови ще не в повній мірі досліджене в аспекті перекладу з точки зору лінгвокультурології. Вивченням цієї проблеми займалися І. Саповський, Н. Щепотіна, В. Бігун, С. Снігур та інші.

Юридична термінологія як сукупність найменувань правових явищ і понять, що функціонують у мовно-правових сферах законодавства, ділової документації та правничих наук, являє собою великий і надзвичайно важливий фрагмент літературного словника будь-якої національної мови з погляду його соціально-комунікативної та інформативної значущості [Снігур 2003, с. 73]. Увага до мови права, юридичної термінології та її функціонування – це ознака рівня розвитку правової держави, нації, її свідомості (а точніше – правосвідомості), національної, духовної культури у різних її проявах: правовій, політичній, мовній, інтелектуальній [Артикуца 1997, с. 52].

Так, у США судово-юридична тематика є основною складовою частиною масової культури цієї країни, оскільки американський громадянин на підсвідомому рівні вірить у справедливість і стабільність своєї правоохоронної системи. Ми ж можемо досягнути максимально наближеного

й адекватного сприйняття чужої лінгвокультурної спільноти за допомогою текстів-перекладів відповідної юридичної тематики. Саме переклад відіграє роль посередника в процесі пізнання і розуміння різних культур, в реалізації спілкування між ними.

На думку чеських лінгвістів В. Матезіуса і В. Прохазки, переклад тексту – це не тільки заміна мови, але і функціональна заміна елементів культури. Така заміна не може бути повною, оскільки вимога щодо того, що переклад тексту повинен читатися як оригінал, навряд чи реальна, тому що вона має на увазі повну адаптацію тексту до норм іншої культури [Швейцер 1988, с. 183]. Під час перекладу юридичного тексту досягнення такої адекватності можливо лише, коли сам перекладач володіє «юридичною грамотністю», причому як іноземною, так і рідною мовою. Влучність перекладу того чи іншого юридичного терміна часто залежить від знання політико-правової системи тієї чи іншої держави, елементів її владних структур та інститутів, а також її історії.

Відповідність правничої термінології у контексті перекладу означає таке положення, коли правничі терміни вихідного тексту перекладу адекватно відповідають правничим термінам перекладеного тексту і навпаки [Бігун 2004, с. 105]. Проте часто трапляється так, що в правовій системі однієї з сторін не має інститутів, концепції (доктрин) та відповідних їм термінів, які б адекватно передавали відповідну термінологію правової системи іншої країни. Такі явища спричиняють мовний бар'єр, який ще називають «лінгвоетнічним», оскільки він є не стільки мовним, скільки етнічним. Він ґрунтується на різниці культур, національній психології, інших етнічних особливостях тощо.

Лінгвоетнічний бар'єр розділяє не тільки тих, хто спілкується різними мовами. Навіть між англійцями та американцями, для яких англійська мова є рідною, можуть виникати непорозуміння мовного характеру. Відомий вислів, який приписують Бернарду Шоу, констатує цей факт так: «Англія та Америка – це дві країни, які розділяє спільна мова». Такі розбіжності

набувалися століттями у процесі розвитку англійської мови у двох різних історико-культурних середовищах.

Розбіжності лінгвоетнічного характеру між носіями іноземної мови і мови перекладеного тексту можуть бути як культурно-історичного, так і актуально-дійового характеру, які знаходять своє відображення у термінології [Щепотина 2002, с. 144]. Таким чином, ідентичні терміни можуть мати різне семантичне значення і навпаки: різні терміни – ідентичне значення. Серед найбільш типових прикладів багатозначності ідентичної термінології або ідентичності різнозначних термінів виступає саме правничі термінологія. Скажімо, для позначення одного й того самого правового інституту у Великій Британії та США можуть використовуватися різні терміни. Наприклад, британці використовують термін «компанія» (*company*), тоді як американці – «корпорація» (*corporation*), при цьому маючи на увазі те саме.

І. Саповський наводить приклад про етикет дипломатичного протоколу, який вимагає, щоб під час ведення переговорів із будь-якою державою була точно передана посада уповноваженого представника цієї держави. Так, при перекладі, термін «міністр закордонних справ» не завжди передається терміном “*Minister for Foreign Affairs*”. Такий переклад у певних його варіаціях зустрічається у більшості англійських видань України. Використання цього терміну для перекладу згаданої посади міністра в Україні цілком оправдане та не викликає заперечень. Цей термін також використовується щодо цієї ж посадової особи, наприклад, в Данії. Проте, в Канаді вживається термін “*Minister for External Affairs*”, тоді як в США – “*State Secretary*”, а в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії використовується термін “*Secretary for Foreign and Commonwealth Office*” .

Ще більше уваги слід приділяти перекладу юридичних термінів, які набули широкого вжитку в англійському світі. Наприклад, термін “*attorney*” може створити чимало проблем для перекладача. Так, “*Attorney General*”

означає в Великій Британії посаду Генерального прокурора і посаду Міністра юстиції в США. Слід пам'ятати, що тоді як “*Minister of Justice*” широко використовується в англомовних виданнях України, цей термін не рекомендується використовувати по відношенню до міністрів юстиції США та Великобританії. Тоді як термін “*attorney*” вживається у більшості словосполучень у значенні «адвокат», в США цей термін у словосполученні “*district attorney*” слід перекладати як «окружний прокурор».

Наступна проблема, з якою може зіткнутися перекладач – це паралельно існуючі офіційні назви, що використовуються для позначення для одного і того ж явища соціально-економічного життя. Так, поряд із офіційною назвою держав та одиниць їх адміністративного поділу, морів і т.п. в повсякденному вжитку є і їхні синонімічні назви. Наприклад, в англо-американській літературі поряд з офіційно прийнятою назвою країни “*Canada*” використовується її синонімічна назва: “*The Provinces*”.

Як відомо, багато проблем пов'язано з перекладом одиниць адміністративного поділу. В Україні такою одиницею територіального поділу є область. У більшості англомовних видань України зустрічається термін “*oblast*”, що є цілком виправдано. Незважаючи на те, що багато перекладачів надають перевагу терміну “*region*”, використання терміну “*oblast*” не виключається, так як він згадується в більшості англомовних тлумачних словників.

Очевидно, що перекладачу не слід випускати з поля зору ще один, не менш важливий момент, а саме те, що уточнююче значення терміна нерідко пов'язане з його орфографічним оформленням. І. Саповський пояснює це на прикладах:

1. “*dual monarchy*” «дуалістична монархія», “*The Dual Monarchy*” (іст.) “Австро-Угорська Монархія”.
2. “*partition treaty*” – «договір між корпораціями про розподіл прибутку чи ринку», “*Partition Treaty*” (іст.) – «договори про розподіл іспанського спадку».

3. “*protectorate*” «опіка, захист», “*Protectorate*” (іст.) «Протекторат (воєнна диктатура Олівера Кромвеля)».

4. “*new order*” – «нове замовлення, новий наказ», “*New Order*” (іст.) «Новий порядок» – окупаційний режим гітлерівської Німеччини на захоплених нею територіях. Правовий аспект лінгвоетнічного бар’єру долається у співпраці між правниками та перекладачами, котрі покликані вирішити комплекс предметно-понятійних та семантико-термінологічних питань стосовно змісту відповідного документа. Підсумовуючи підкреслимо, що для подолання складної проблеми відповідності правничої термінології при перекладі текстів міжнародних документів правники та перекладачі мають у своєму розпорядженні кілька ефективних способів. При вирішенні таких питань, слід враховувати чинник нинішнього становлення української правничої мови та термінології. Варто згадати ідею “тонких шарів” М. Лукаша про те, що кожна культура має все, щоб заповнити будь-які культурні і мовні прогалини [Новикова 1989, с. 267]. Справжній перекладач мусить знайти в рідній мові відгуки великих загальноєвропейських, навіть загальносвітових культурних течій і дати їм життя у своїй власній мові. Оскільки правова система будь-якої країни є унікальною і не може збігатися з іншою, перекладач може запропонувати влучний еквівалент для передачі певного факту чужоземної правової реальності, який з часом може бути використаний вітчизняними правниками як термін. Таким чином, необхідність приділення особливої уваги історико-політичному аспекту перекладу не викликає сумнівів. На кожного, хто займається перекладами вузької спеціалізації (зокрема, юридичної), покладається особлива відповідальність за більш чіткий та точний переклад термінів з однієї мови на іншу.

ВИСНОВКИ

В процесі даного дослідження ми розглянули поняття терміну, його класифікацію, та особливості перекладу юридичних термінів з англійської мови на українську. Тож ми винайшли, що термін – це слово або словосполучення з історично умотивованим чи умовно закріпленим значення, що відбиває дане поняття у спеціалізованій галузі знання чи виробництва. Сукупність термінів як лексичних засобів найменування, складає термінологію, що поділяється на номенклатуру і професіоналізми.

Передача англійських термінів на українську мову вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів англійською мовою і знання термінології рідною мовою. При передачі науково-технічної та юридичної літератури з англійської мови на українську важливе значення має взаємодія терміну з контекстом, завдяки чому виявляється значення слова.

Якщо слово вживається як термін у системі іншої спеціальної галузі знань, то в ній воно теж однозначне, семантично чітко відмежоване від тих його значень, що виявляються в позатермінологічному функціонуванні, а також і в термінологічному, але в іншій галузі знань. Також у ході дослідження ми розглянули основні етапи розвитку юридичної лінгвістики в Україні та лінгвокультурні фактори передачі юридичного тексту.

Основною метою дослідження було дослідження шляхів перекладу англійської юридичної термінології на українську. Ми винайшли, що в юридичній термінології зустрічаються переважно складні терміни та терміни-словосполучення. Переклад складних термінів складається з двох основних процедур – аналітичної та синтетичної. Велику роль при перекладі словосполучень відіграє саме аналітичний етап – переклад окремих його компонентів. А для цього необхідно правильно визначити компоненти складного терміна, оскільки ними можуть бути не тільки слова, а й

словосполучення, що входять до складу складного терміну. Важливо також встановити, в яких семантичних відносинах перебувають компоненти між собою та з головним компонентом терміна-словосполучення.

Основні прийоми перекладу термінів-словосполучень: описовий спосіб, прийом транскрибування, прийом калькування та переклад за допомогою використання різних прийменників. Найбільш складними для перекладу є терміни, які мають різні значення не тільки у різних галузях науки і техніки, а й навіть в одній галузі. Таке слово, яке має кілька словникових відповідностей, варіантів, аналогічних йому за значенням, перекладається шляхом відбору варіанта-аналога, який найточніше передавав би значення терміну у залежності від слів, які знаходяться у тісному зв'язку з даним словом. У ході дослідження ми виявили, що в загалом юридичні терміни мають такі самі шляхи передачі з англійської мови на українську як і всі інші терміни. Головною проблемою перекладу юридичних термінів та термінів-словосполучень є їхня багатозначність не тільки серед різних галузей науки але й всередині самої юридичної галузі тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение. Москва : Академия, 2004. 352с.
2. Артикуца Н. Проблеми і перспективи вивчення юридичної термінології. *Українська термінологія і сучасність*. Київ, 1997. №4.С. 50 – 53
3. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія. Київ : Стилос, 2004. 266 с.
4. Бігун В. Мовно-правничі аспекти зовнішньоекономічних договорів (контрактів) . *Юридичний журнал Юстиніан*. Київ, 2004. № 2. С. 29-45.
5. Бреус Е. В. Основы теории и практики перевода. Москва : УРАО, 2000. 208 с.
6. Бушев А.Б. Терминообразование в юридическом дискурсе и способы перевода терминов . *Юрислингвистика*. Кемерово, 2010. Вып. 10. С. 16-21.
7. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов: навч. посіб. Вінниця : Нова Книга, 2003. 160 с.
8. Гринев С. В. Терминоведение. Москва : Академия, 2008. 304с.
9. Дерді Е. Т. Словотвірні та структурно-семантичні характеристики англійських юридичних термінів : автореф. дис ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ , 2013. 284 с.
10. Дридзе Т. М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации: проблемы семиосоциопсихологии. Москва : Наука, 1984. 268 с.

11. Законодательная техника / отв. ред. Ю. А. Тихомирова. Москва : Городец, 2000. –268 с.
12. Калюжна В. В. Стиль англомовних документів. Київ : Наукова думка, 1982. 88 с.
13. Карабан В. І. Переклад з української мови на англійську мову : навч. посіб. Вінниця: Нова книга, 2003. 608 с.
14. Керимов Д. А. Методология права. Москва: Аванта, 2003. 521 с.
15. Клименко Л. В. Сталі словосполучення в юридичній мові. Київ : Логос, 2000. 128 с.
16. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу. Київ : Інкос, 2002. 317 с.
17. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика : учебн. пос. Москва : Едиториал, 2010. 352 с.
18. Комиссаров В. Н. Теория перевода. Москва : Высшая школа, 1990. 247 с.
19. Коновалова М. В. Типы когерентности юридического дискурса. *Вестник Челябинского государственного университета*. Челябинск, 2008. № 21. С. 83–86.
20. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу. Вінниця : Нова книга, 2003. 449 с.
21. Кунин А. В. Английская фразеология : учеб. пос. Москва : Высшая школа, 1970. 344с.
22. Кучеренко І. М. Право державної власності. *Великий енциклопедичний юридичний словник* / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. 673с.
23. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. Москва : Гнозис, 2003. 280 с.
24. Мальцев Р. В. Соціальні підстави права. Москва : Норма, 2007. 800 с.

25. Мойсеєнко С. М. Прагматичні особливості англomовного науковотехнічного дискурсу. Луцьк : Наукові записки, 2007. 363 с.
26. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови. Харків : Основа, 1993. 255с.
27. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значений. Москва : Высшая школа, 1988. 168 с.
28. Остин Дж. Слово как действие : теория речевых актов. Москва : Прогресс, 1986. 423 с.
29. Палашевская И. В. Функции юридического дискурса и действия его участников. *Известия Самарского научного центра Российской Академии наук*. 2010. № 5 (2). С. 535–540.
30. Пирс Ч. С. Избранные философские произведения. Москва : Логос, 2000. 448 с.
31. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: навч. посіб 3-тє вид., Тернопіль : Богдан, 2000. 248 с.
32. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Москва : Валент, 2009. 240 с.
33. Самохіна В.О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії та США : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 360 с.
34. Слепович В. С. Деловой английский : учебн. пос. Минск : ТетраСистемс, 2002. 256 с.
35. Снігур С. Юридичні терміни як перекладознавча проблема. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми української термінології*. Львів ,2015. №490. С. 71 – 75.
36. Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. Общая терминология : вопросы теории. Москва : Наука, 1989. 246 с.
37. Українська мова : навч.посібн. / О. А. Лисенко, та ін. Харків : НЮУ ім Ярослава Мудрого, 2014. 340 с.

38. Федотова И. Г. Теория и практика устного и письменного юридического перевода. Дубна : Феникс, 2008. –176 с.
39. Хижняк С.П. Англо-американская и русская терминология права: социолингвистический аспект возникновения и развития : учебн. пос. Саратов : СГАП, 1997. 78 с.
40. Чепурна О. В. Особливості методичної роботи над англomовними юридичними текстами у процесі перекладу .*Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Філологічні науки.* Дніпропетровськ , 2013. № 2. С. 321-325.
41. Швейцер А. Д. Теория перевода. Москва : Наука, 1988. 253с.
42. Шугрина Е. С. Техника юридического письма. Москва : Дело, 2000. 53с.
43. Щепотина Е. В. Лингвокультурные факторы перевода юридического текста. *Язык, коммуникация и социальная среда.* Воронеж, 2002. Вып. 2. С.109-116.
44. Яцишин Н. П. Юридична термінологія як спеціалізована система правових понять . *Термінологічний вісник.* Київ , 2013. – Вип. 2 . С. 99–103.
45. Borisenko I. I., Yevtushenko L. I., Daineco V. V. English in International Documents and Diplomatic Correspondence. Kyiv : Logos, 1999. 411 p.
46. Byrne J. Technical Translation : Usability Strategies for Translating Technical Documentation. Dordrecht : Springer, 2006. 280 p.
47. Crystal D. Investigating English Style. London : Longman, 1969. 240 p.
48. Day J., Krois-Lindner A. International Legal English. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 337 p.
49. Eastwood John. Oxford Practice Grammar. Oxford : Oxford University Press, 1999. 466 p.
50. Frost A. English for Legal Professionals. Oxford : Oxford University Press, 2009. 96 p.

51. Gentzler E. Contemporary Translation Theories. London : Routledge, 1993. 407p.
52. Gillian D. Brown, Sally Rice. Professional English in use Law. Cambridge : CUP, 2007. 128 p.
53. Haigh R. Legal English. London : Cavendish Publishing Limited, 2004. 343 p.
54. Hartley T. C. The Foundations of European Community Law. Oxford : Clarendon Press, 1995. –518 p.
55. Mellinkoff D. The Language of the Law. Boston : Little, Brown and Co, 1963. 526 p.
56. Newmark P. A. Textbook of translation. Malaysia : Longman, 2004. 292 p.
57. Nida E. Componental Analysis of Meaning. Paris : Moton, 1975. 85 p.
58. Podlech A. Rechtlinguistik. *Rechtswissenschaft und Nachbarwissenschaften*. München, 1976. Bd. 2. S. 110–128.
59. Sandler P. L., Stott C. L. Manage with English. Oxford : Oxford University Press ,1984. 112 p.
60. Simpson A. W. B. The Common Law and Legal Theory. Oxford : Clarendon Press, 1973. 432 p.
61. Superanska O. V. General terminology : questions of theory. Moscow : Science, 1989. 157 p.
62. Swan M. The New Cambridge English Course. Cambridge : Cambridge University Press, 1996. 123 p.
63. Thaine C. Cambridge Academic English. Cambridge : Cambridge University Press , 2012. 136 p.
64. Wilkinson P. International relations. Oxford : Oxford University Press, 2007. 144 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

65. Гри Дж. Словарь новых слов (Dictionary of New Words). Москва : Вече, 1996. 352 с. (Bloomsbury).
66. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь : ок. 50 000 слов. 3-е изд., испр. Москва : Рус. яз., 1986. 840 с.
67. Українсько–англійський словник правничої термінології. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 528 с.